ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

της 28ης Μαρτίου 2000 *

Στην υπόθεση C-158/97,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Staatsgerichtshof des Landes Hessen (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαδικασίας ελέγχου της νομιμότητας, κατόπιν αιτήσεως των

Georg Badeck κ.λπ.,

παρισταμένων των:

Hessischer Ministerpräsident

και

Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessen,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, J. C. Moitinho de Almeida και R. Schintgen, προέδρους τμήματος, P. J. G. Kapteyn (εισηγητή), C. Gulmann, J.-P. Puissochet, G. Hirsch, P. Jann και M. Wathelet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: A. Saggio,
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι Badeck κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τον M. Sachs, καθηγητή πανεπιστημίου του Ντίσελντορφ,

— ο Hessische Ministerpräsident, εκπροσωπούμενος από τους E. Denninger και Σ. Σημίτης, καθηγητές του πανεπιστημίου της Φρανκφούρτης επί του Μάιν,

— ο Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessen, εκπροσωπούμενος από τον K. Apel, Landesanwalt,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Bos, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών,

— η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον H. Rotkirch, πρέσβη, προϊστάμενο της υπηρεσίας νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Grunwald, νομικό σύμβουλο, και την M. Wolfcarius, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των M. Badeck κ.λπ., εκπροσωπούμενων από τον M. Sachs, του Hessische Ministerpräsident, εκπροσωπούμενου από τους E. Denninger και Σ. Σημίτη, του Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessen, εκπροσωπούμενου από τον K. Apel, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον J. S. van den Oosterkamp, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, της Φινλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την T. Pynnä, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, και της Επιτροπής, εκπροσωπο-

ύμενης από τον J. Grunwald και την M. Wolfcarius, κατά τη συνεδρίαση της 13ης Οκτωβρίου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Ιουνίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 16ης Απριλίου 1997, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Απριλίου 1997, το Staatsgerichtshof des Landes Hessen υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70, στο εξής: οδηγία).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαδικασίας ελέγχου της νομιμότητας (Normenkontrollverfahren) κατόπιν αιτήσεως που υπέβαλαν οι Badeck κ.λπ., υποστηριζόμενοι από τον Hessischer Ministerpräsident (Πρόεδρο της Κυβερνήσεως της Έσσης, στο εξής: Ministerpräsident) και τον Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessen (εισαγγελέας στο συνταγματικό δικαστήριο της Έσσης, στο εξής: Landesanwalt).

Νομικό πλαίσιο

Α — *Κοινοτικές διατάξεις*

3 Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας ορίζει:

«1. Κατά την έννοια των κατωτέρω διατάξεων, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό, ιδίως, με την οικογενειακή κατάσταση.

(...)

4. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα μέτρα που αποσκοπούν στην προώθηση της ισότητας των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυνικών, ιδίως διά της άρσεως των ανισοτήτων που εκδηλώνονται στην πράξη και οι οποίες ανισότητες θίγουν τις ευκαιρίες των γυναικών στους τομείς που αναφέρονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1.»

4 Σύμφωνα με την τρίτη αιτιολογική σκέψη της συστάσεως 84/635/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1984, σχετικά με την προώθηση θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών (ΕΕ L 331, σ. 34), «οι υφιστάμενες νομικές διατάξεις για την ίση μεταχείριση, που έχουν προβλεφθεί για την παροχή δικαιωμάτων στα άτομα, είναι ανεπαρκείς για την εξάλειψη όλων των ανισοτήτων που εκδηλώνονται στην πράξη, αν δεν αναληφθεί παράλληλη δράση από τις κυβερνήσεις, τους κοινωνικούς εταί-

ρους και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς, με σκοπό την εξουδετέρωση των επιζήμιων συνεπειών για τις γυναίκες που εργάζονται, οι οποίες προκύπτουν από τη στάση, τη συμπεριφορά και τις δομές της κοινωνίας». Παραπέμποντας ρητώς στο άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας, το Συμβούλιο συνιστούσε στα κράτη μέλη:

«1) να υιοθετήσουν μια πολιτική θετικής δράσεως που να αποβλέπει στην κατάργηση των ανισοτήτων που εκδηλώνονται στην επαγγελματική ζωή εις βάρος των γυναικών καθώς και να προωθήσουν τη συμμετοχή και των δύο φύλων στην απασχόληση και να περιλαμβάνει τα κατάλληλα γενικά και ειδικά μέτρα, στο πλαίσιο των εθνικών πολιτικών και πρακτικών και με πλήρη σεβασμό των αρμοδιοτήτων των κοινωνικών εταίρων, προκειμένου:

α) να καταργηθούν ή να εξουδετερωθούν οι επιζήμιες συνέπειες για τις γυναίκες που εργάζονται ή αναζητούν εργασία οι οποίες προκύπτουν από τη στάση, τη συμπεριφορά και τις δομές που στηρίζονται στην ιδέα μιας παραδοσιακής κατανομής των ρόλων μεταξύ ανδρών και γυναικών στην κοινωνία·

β) να ενισχύσουν τη συμμετοχή των γυναικών στις διάφορες δραστηριότητες στους τομείς της επαγγελματικής ζωής στους οποίους υποεκπροσωπούνται, ιδίως στους τομείς του μέλλοντος και στα ανώτερα κλιμάκια ευθύνης, για την καλύτερη χρησιμοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού.

(...)»

5 Από της ενάρξεως της ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ, την 1η Μαΐου 1999, το άρθρο 141 ΕΚ ορίζει στις παραγράφους του 1 και 4:

«1. Κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας της αμοιβής μεταξύ ανδρών και γυναικών για όμοια εργασία ή για εργασία της αυτής αξίας.

(...)

4. Προκειμένου να εξασφαλιστεί εμπράκτως η πλήρης ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην εργασία, η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν μέτρα που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα, τα οποία διευκολύνουν το λιγότερο εκπροσωπούμενο φύλο να συνεχίσει μια επαγγελματική δραστηριότητα ή προλαμβάνουν ή αντισταθμίζουν τα μειονεκτήματα στην επαγγελματική σταδιοδρομία.»

6 Η δήλωση αριθ. 28 σχετικά με το άρθρο 141 (πρώην άρθρο 119), παράγραφος 4, της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, που προσαρτάται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, προβλέπει ότι:

«Οσάκις θεσπίζουν τα μέτρα που αναφέρει το άρθρο 141, παράγραφος 4, της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, τα κράτη μέλη οφείλουν να αποσκοπούν πρωτίστως στη βελτίωση της καταστάσεως των γυναικών στην επαγγελματική ζωή.»

Β — *Εθνικές διατάξεις*

7 Ο Hessisches Gleichberechtigungsgesetz (νόμος του ομοσπονδιακού κράτους της Έσσης σχετικά με την ισότητα ανδρών και γυναικών και την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών στη δημόσια διοίκηση, στο εξής: HGlG) εκδόθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1993 (*BGBl.* I, σ. 729). Η διάρκεια της ισχύος του ορίζεται σε δεκατρία έτη από την ημερομηνία ενάρξεώς του στις 31 Δεκεμβρίου 1993.

8 Κατά το άρθρο του 1, ο HGlG αποσκοπεί στην ίση πρόσβαση ανδρών και γυναικών σε θέσεις του Δημοσίου μέσω της θεσπίσεως προγραμμάτων προωθήσεως σχετικά με τις προϋποθέσεις προσβάσεως, εργασίας και σταδιοδρομίας των γυναικών και περιλαμβάνει δεσμευτικούς στόχους.

9 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι οι λοιπές συναφείς διατάξεις του HGlG σχετικά με την υπόθεση της κύριας δίκης είναι οι ακόλουθες:

«Άρθρο 3 — Αρχές

1. Οι υπηρεσίες υποχρεούνται, μέσω προγραμμάτων βελτιώσεως των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών (άρθρα 4 έως 6) και άλλων μέτρων βελτιώσεως των επαγγελματικών προοπτικών (άρθρα 7 έως 14), να συμβάλλουν στην εξίσωση γυναικών και ανδρών στη δημόσια υπηρεσία καθώς και εξάλειψη της υποεκ-

προσωπήσεως γυναικών και των δυσμενών διακρίσεων λόγω φύλου και οικογενειακής καταστάσεως.

2. Υφίσταται υποεκπροσώπηση γυναικών όταν εντός του πεδίου εφαρμογής ενός προγράμματος για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών (άρθρο 4) σε ένα κλιμάκιο μισθών, αμοιβών και αποδοχών ορισμένης σταδιοδρομίας απασχολούνται λιγότερες γυναίκες από άνδρες. Στους εισαγωγικούς βαθμούς των σταδιοδρομιών θεωρείται ότι υφίσταται υποεκπροσώπηση γυναικών, όταν στο σύνολο της σταδιοδρομίας απασχολούνται λιγότερες γυναίκες από άνδρες. Η δεύτερη πρόταση ισχύει αντιστοίχως για τον εισαγωγικό βαθμό της υπηρεσίας στον δικαστικό και εισαγγελικό κλάδο. Εντός του πεδίου εφαρμογής ενός προγράμματος για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών, κάθε βαθμός ορισμένης σταδιοδρομίας, κάθε κλιμάκιο μισθών, αμοιβών και αποδοχών αποτελούν έναν τομέα. Η υπηρεσία που καταρτίζει το πρόγραμμα για τη βελτίωση των προοπτικών απασχολήσεως των γυναικών μπορεί να προβεί σε περαιτέρω υποδιαιρέσεις.

3. Γυναίκες και άνδρες δεν πρέπει να υφίστανται δυσμενείς διακρίσεις λόγω του φύλου τους ή της οικογενειακής τους καταστάσεως (...).

Άρθρο 5 — Περιεχόμενο του προγράμματος βελτιώσεως των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών

(...)

3. Το πρόγραμμα βελτιώσεως των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών περιέχει για δύο εκάστοτε έτη δεσμευτικώς επιτασσόμενους στόχους που αναφέρονται στην αναλογία των γυναικών κατά τις προσλήψεις και τις προαγωγές

προς αύξηση του ποσοστού των γυναικών σε τομείς στους οποίους οι γυναίκες εμφανίζουν υποεκπροσώπηση. Για τον καθορισμό των δεσμευτικών στόχων καθοριστική σημασία έχουν οι ιδιομορφίες που υφίστανται στους αντίστοιχους τομείς και τις αντίστοιχες υπηρεσίες.

4. Σε κάθε πρόγραμμα βελτιώσεως των προοπτικών απασχολήσεως των γυναικών πρέπει να προβλέπεται εκάστοτε η πλήρωση με γυναίκες πλέον του ημίσεος των προς πλήρωση θέσεων προσωπικού ενός τομέα, στον οποίο οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται. Αυτό δεν ισχύει όταν για μια δραστηριότητα το συγκεκριμένο φύλο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση. Όταν προβάλλεται πειστικά ότι δεν μπορούν να ανευρεθούν σε επαρκή αριθμό γυναίκες με τα απαραίτητα προσόντα, μπορούν κατ' ακολουθία να προβλέπονται λιγότερες θέσεις προσωπικού προς πλήρωση με γυναίκες. Στην περίπτωση προαγωγών χωρίς πλήρωση θέσεων σε τομείς στους οποίους οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται πρέπει να προβλέπεται ένα ποσοστό γυναικών που αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ποσοστό των γυναικών που υφίστανται στην αμέσως επόμενη χαμηλότερη κατηγορία αμοιβών του οικείου τομέα. Η τρίτη πρόταση ισχύει αντιστοίχως. Όταν προβλέπονται μέτρα οικονομικού χαρακτήρα για το προσωπικό, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα την αδυναμία προσβάσεως σε θέσεις ή την κατάργησή τους, πρέπει να διασφαλίζεται με το πρόγραμμα για τη βελτίωση των προοπτικών απασχολήσεως των γυναικών ότι το ποσοστό των γυναικών στους οικείους τομείς παραμένει τουλάχιστον το ίδιο.

(...)

7. Θέσεις στον επιστημονικό τομέα, οι οποίες κατά το άρθρο 57 a, σε συνδυασμό με το άρθρο 57 b, παράγραφος 2, πρώτο ή τρίτο εδάφιο, του Hochschulrahmengesetz (νόμου-πλαίσιο περί ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων), πληρώνονται για ορισμένο χρόνο, πρέπει να πληρώνονται τουλάχιστον με το ποσοστό γυναικών που αντιστοιχεί στον αριθμό των γυναικών και ανδρών πτυχιούχων του εκάστοτε επιστημονικού κλάδου. Οι θέσεις του επιστημονικού τομέα, οι οποίες κατά το άρθρο 48 του Hochschulrahmengesetz πληρούνται για ορισμένο χρόνο, πρέπει να πληρούνται τουλάχιστον με το ποσοστό γυναικών που αντιστοιχούν στον αριθμό των διδακτόρων στον εκάστοτε επιστημονικό κλάδο. Οι πόροι που διατίθενται για το βοηθητικό επιστημονικό προσωπικό χωρίς πτυχίο πρέπει να χρησιμοποιούνται ως προς τις γυναίκες κατά το ποσοστό που αντιστοιχεί στους φοιτώντες στον εκάστοτε επιστημονικό κλάδο.

Άρθρο 7 — Διάθεση θέσεων επαγγελματικής εκπαίδευσης

1. Σε επαγγέλματα που προϋποθέτουν επαγγελματική εκπαίδευση, στα οποία οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται, οι γυναίκες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τουλάχιστον κατά το ήμισυ στο πλαίσιο της διαθέσεως θέσεων επαγγελματικής εκπαίδευσης Η πρώτη πρόταση δεν ισχύει για κύκλους εκπαίδευσης οι οποίοι υπάγονται αποκλειστικά στο κράτος.

2. Πρέπει να ληφθούν πρόσφορα μέτρα προκειμένου να επισημαίνονται στις γυναίκες ελεύθερες θέσεις στον εκπαιδευτικό τομέα ως προς επαγγέλματα κατά την έννοια της παραγράφου 1, πρώτο εδάφιο, και να ενθαρρύνονται για την υποβολή υποψηφιότητας. Αν παρά τα μέτρα αυτά δεν υπάρχουν αρκετές υποψηφιότητες γυναικών, είναι δυνατή, σε αντίθεση προς την παράγραφο 1, πρώτο εδάφιο, η πλέον του ημίσεος κάλυψη των θέσεων στον εκπαιδευτικό τομέα με άνδρες.

Άρθρο 9 — Συνέντευξη για πρόσληψη

1. Σε τομείς, στους οποίους οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται, καλούνται τουλάχιστον τόσες γυναίκες όσοι και άνδρες ή όλες οι υποψήφιες σε συνέντευξη, όταν αυτή πραγματοποιείται, εφόσον αυτές πληρούν τις νόμιμες ή από άλλες διατάξεις προβλεπόμενες προϋποθέσεις για την κάλυψη της θέσεως προσωπικού ή της διαθέσιμης διοικητικής θέσεως.

(...)

Άρθρο 10 — Αποφάσεις περί επιλογής

1. Προκειμένου να διασφαλιστεί η ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών κατά την πρόσληψη και την προαγωγή, καθώς και η πραγματοποίηση των προγραμμάτων για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών, πρέπει η καταλληλότητα, η ικανότητα και η επαγγελματική απόδοση (προσόντα) να κρίνονται σύμφωνα με τις απαιτήσεις της προς πλήρωση θέσεως ή της διαθέσιμης διοικητικής θέσεως. Κατά την εκτίμηση των προσόντων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ικανότητες και η πείρα που αποκτήθηκαν από τη φροντίδα τέκνων ή ατόμων που χρήζουν περιθάλψεως εντός της οικίας (εργασία οικογενειακής φύσεως), εφόσον έχουν σημασία για την καταλληλότητα, την απόδοση και τα προσόντα των υποψηφίων γυναικών και ανδρών. Αυτό ισχύει επίσης όταν είχε παρασχεθεί εργασία οικογενειακής φύσεως παράλληλα με τη βιοποριστική εργασία.

2. Ο χρόνος υπηρεσίας, η ηλικία και το χρονικό σημείο της τελευταίας προαγωγής μπορούν να λαμβάνονται υπόψη μόνον εφόσον έχουν σημασία για την καταλληλότητα, την απόδοση και τα προσόντα των υποψηφίων γυναικών και ανδρών.

3. Η οικογενειακή κατάσταση ή το εισόδημα του συμβιούντος ή της συμβιούσας συντρόφου δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Μερική απασχόληση, περίοδοι διακοπής και καθυστερήσεις στη λήψη του πτυχίου λόγω φροντίδας τέκνων ή συγγενών που χρήζουν, βάσει ιατρικής βεβαιώσεως, περιθάλψεως δεν πρέπει να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στην υπηρεσιακή κρίση και δεν πρέπει να θίγουν την επαγγελματική εξέλιξη. Αυτό πάντως δεν σημαίνει ότι πρέπει κατά κανόνα να εξομοιώνονται οι περίοδοι αδείας με απασχόληση.

4. Αν οι επιτασσόμενοι στόχοι του προγράμματος για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών για δύο εκάστοτε έτη δεν εκπληρούνται, απαιτείται, μέχρις ότου εκπληρωθούν, για κάθε περαιτέρω πρόσληψη ή προαγωγή ενός άνδρα σ' έναν τομέα στον οποίο οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται, η σύμφωνη γνώμη της υπηρεσίας η οποία συμφώνησε με το εν λόγω πρόγραμμα, στο δε πεδίο εφαρμογής των προγραμμάτων για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών που καταρτίστηκαν στα υπουργεία, στο γραφείο Πρωθυπουργού και στις

υπηρεσίες προσωπικού του ομόσπονδου κράτους απαιτείται η σύμφωνη γνώμη της κυβερνήσεως του ομόσπονδου κράτους. (...) Η πρώτη πρόταση δεν έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις του άρθρου 127, παράγραφος 3, του Συντάγματος της Έσσης.

5. Εφόσον δεν έχει καταρτιστεί πρόγραμμα για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών, δεν πρέπει σε τομείς στους οποίους οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται να πραγματοποιούνται προσλήψεις και προαγωγές. Αν το πρόγραμμα για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών δεν έχει ακόμη αρχίσει να ισχύει λόγω της κινήσεως διαδικασίας κατά τα άρθρα 70 ή 71 του Hessisches Personalvertretungsgesetz (νόμου της Έσσης περί εκπροσωπήσεως προσωπικού), δεν πρέπει να πραγματοποιούνται κανενός είδους προσλήψεις ή προαγωγές που αντιβαίνουν προς το ήδη καταρτισθέν πρόγραμμα για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών.

(...)

Άρθρο 14 — Συλλογικά όργανα

Κατά την πλήρωση θέσεων επιτροπών, γνωμοδοτικών συμβουλίων, συμβουλίων διαχειρίσεως και εποπτείας, καθώς και άλλων συλλογικών οργάνων, πρέπει τουλάχιστον το ήμισυ των μελών να είναι γυναίκες.»

Η διαφορά της κύριας δίκης

10 Στις 28 Νοεμβρίου 1994, 46 βουλευτές του Hessischer Landtag (Βουλής της Έσσης) υπέβαλαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αίτηση για τον έλεγχο νομιμότητας του HGlG, ιδίως των άρθρων του 3, 5, 7, 8 έως 11, 14, 16 και 18, τα οποία θεωρούν ότι δεν συμβιβάζονται με το σύνταγμα του ομόσπονδου κράτους της Έσσης.

11 Οι αιτούντες της κύριας δίκης φρονούν ότι ο HGlG αντιβαίνει, αφενός, στη συνταγματική αρχή της «επιλογής των καλύτερων», καθόσον συνεπάγεται την προτίμηση υποψηφίων όχι με βάση την αξία τους, αλλά με βάση το φύλο τους και, αφετέρου, στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως η οποία όχι μόνον απαγορεύει να αναγνωρίζονται προνόμια σε μια ειδική κατηγορία, αλλά παρέχει επίσης ένα θεμελιώδες δικαίωμα σε όλα τα άτομα, το οποίο διασφαλίζει στους πολίτες ίσες ευκαιρίες αφετηριακά και όχι τη δημιουργία οριστικών προνομιακών καταστάσεων για μια ειδική κατηγορία προσώπων. Επιπλέον, ο HGlG αντιβαίνει επίσης στην οδηγία, όπως την έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο με την απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1995, C-450/93, Kalanke (Συλλογή 1995, σ. I-3051).

Το προδικαστικό ερώτημα

12 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Staatsgerichtshof des Landes Hessen (συνταγματικό δικαστήριο του ομόσπονδου κράτους της Έσσης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Απαγορεύει το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70), εθνικές ρυθμίσεις, κατά τις οποίες,

1) σε περιπτώσεις υποεκπροσώπησης, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, του HGlG, οι κατά το άρθρο 10 του HGlG αποφάσεις επιλογής πρέπει να λαμβάνονται, εν πάση περιπτώσει, υπέρ της υποψηφίας, όταν στη συγκεκριμένη περίπτωση ένας υποψήφιος και μια υποψήφια έχουν ίσα προσόντα, λόγω της δεσμευτικότητας των επιτασσομένων στόχων του προγράμματος για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών κατά το άρθρο 5, παράγραφοι 3 και 4, του HGlG, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση των επιτασσομένων στόχων και δεν υφίσταται κανένας από νομική άποψη υπέρτερος λόγος που να αποτελεί συναφώς εμπόδιο·

2) οι δεσμευτικώς επιτασσόμενοι στόχοι του προγράμματος για τη βελτίωση των επαγγελματικών προοπτικών των γυναικών, όσον αφορά την πλήρωση θέσεων ορισμένου χρόνου στον επιστημονικό τομέα και όσον αφορά το βοηθητικό επιστημονικό προσωπικό, πρέπει, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 7, του HGlG, να προβλέπουν ένα ελάχιστο ποσοστό γυναικών που να αντιστοιχεί στο ποσοστό που αυτές εκπροσωπούν μεταξύ των πτυχιούχων (παράγραφος 7, πρώτο εδάφιο), διδακτόρων (παράγραφος 7, δεύτερο εδάφιο) και φοιτώντων (παράγραφος 7, τρίτο εδάφιο) στον εκάστοτε τομέα σπουδών·

3) οι γυναίκες που ασκούν επαγγέλματα που προϋποθέτουν επαγγελματική εκπαίδευση, όπου εμφανίζουν υποεκπροσώπηση αναλογικώς, πρέπει, κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, του HGlG, κατά τη διάθεση θέσεων επαγγελματικής εκπαίδευσης να λαμβάνονται τουλάχιστον κατά το ήμισυ υπόψη, εκτός αν πρόκειται για κύκλους σπουδών που υπάγονται αποκλειστικά στο κράτος·

4) σε τομείς, στους οποίους οι γυναίκες εμφανίζουν αναλογικώς υποεκπροσώπηση, πρέπει, κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, του HGlG, να καλούνται σε συνέντευξη για πρόσληψη τουλάχιστον τόσες γυναίκες όσοι και άνδρες ή όλες οι υποψήφιες, εφόσον πληρούν τις νόμιμες ή από άλλες διατάξεις προβλεπόμενες προϋποθέσεις για την πλήρωση της θέσεως προσωπικού ή της προβλεπόμενης θέσεως στο Δημόσιο·

5) πρέπει, κατά την πλήρωση θέσεων επιτροπών, γνωμοδοτικών συμβουλίων, συμβουλίων διαχειρίσεως και εποπτείας καθώς και άλλων συλλογικών οργάνων, κατά το άρθρο 14 του HGlG, το ήμισυ τουλάχιστον των μελών να είναι γυναίκες;»

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

13 Εκ προοιμίου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το προδικαστικό ερώτημα αφορά το αν τα διάφορα μέτρα θετικής δράσεως που έλαβε ο νομοθέτης του ομόσπονδου κρά-

τους της Έσσης υπέρ των γυναικών συμβιβάζονται με το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας.

14 Η ερμηνεία του άρθρου 141, παράγραφος 4, ΕΚ, που αφορά τα μέτρα αυτά, δεν παρουσιάζει συνεπώς χρησιμότητα για την επίλυση της διαφοράς στην κύρια δίκη παρά μόνο στην περίπτωση που το Δικαστήριο θεωρούσε ότι το εν λόγω άρθρο 2 αντιβαίνει σε εθνική ρύθμιση όπως αυτή της κύριας δίκης.

15 Ακολούθως, πρέπει να υπομνησθεί ότι από το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας προκύπτει ότι ο σκοπός της έγκειται στην εφαρμογή, εντός των κρατών μελών, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών, ιδίως, όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση, περιλαμβανομένης και της προωθήσεως, και στην επαγγελματική εκπαίδευση. Η εν λόγω αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται «την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο είτε άμεσα είτε έμμεσα».

16 Σύμφωνα με το άρθρο της 2, παράγραφος 4, η οδηγία «δεν θίγει τα μέτρα που αποσκοπούν στην προώθηση της ισότητος των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, ιδίως διά της άρσεως των ανισοτήτων που εκδηλώνονται στην πράξη και οι οποίες ανισότητες θίγουν τις ευκαιρίες των γυναικών στους τομείς που αναφέρονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1».

17 Στη σκέψη 16 της προαναφερθείσας αποφάσεως Kalanke, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ένας εθνικός κανόνας ο οποίος, επί προαγωγής, παρέχει αυτομάτως την προτεραιότητα στις γυναίκες που έχουν ίσα προσόντα με τους άνδρες συνυποψηφίους τους στους τομείς δραστηριοτήτων όπου οι γυναίκες είναι λιγότερες από τους άνδρες στο οικείο επίπεδο θέσεως συνεπάγεται διάκριση που βασίζεται στο φύλο.

18 Με την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1997, C-409/95, Marschall (Συλλογή 1997, σ. I-6363), το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί ως προς το αν μια εθνική ρύθμιση, που περιέχει ρήτρα σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες δεν πρέπει να προάγονται

κατά προτεραιότητα αν προέχουν λόγοι αναγόμενοι στο πρόσωπο ενός άνδρα υποψηφίου (Öffnungsklausel, στο εξής: δυνατότητα παρεκκλίσεως), σκοπεί να προωθήσει την ισότητα των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 4, της οδηγίας.

19 Συναφώς, το Δικαστήριο υπενθύμισε με την απόφαση αυτή κατ' αρχάς ότι η διάταξη αυτή, δεδομένου ότι έχει ως σαφή και περιορισμένο σκοπό να επιτρέπει μέτρα τα οποία, παρ' όλον ότι κατά τα φαινόμενα εισάγουν διακρίσεις, σκοπούν πράγματι στην εξάλειψη ή στη μείωση των εκδηλουμένων στην πράξη ανισοτήτων που μπορούν να υφίστανται στην πραγματικότητα της κοινωνικής ζωής, επιτρέπει εθνικά μέτρα στον τομέα της προσβάσεως στην απασχόληση, περιλαμβανομένης και της επαγγελματικής προωθήσεως, τα οποία, με το να ευνοούν ειδικά τις γυναίκες, σκοπό έχουν να βελτιώνουν την ικανότητα των γυναικών να ανταγωνίζονται τους άνδρες στην αγορά εργασίας και να ακολουθούν σταδιοδρομία υπό συνθήκες ισότητας με αυτούς (προαναφερθείσα απόφαση Marschall, σκέψεις 26 και 27).

20 Ακολούθως, το Δικαστήριο παρέπεμψε στην τρίτη αιτιολογική σκέψη της συστάσεως 84/635 που παρατίθεται στη σκέψη 4 της παρούσας αποφάσεως (προαναφερθείσα απόφαση Marschall, σκέψη 28).

21 Τέλος, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, ακόμη και όταν οι υποψήφιοι για προαγωγή διαθέτουν ίσα προσόντα, υπάρχει τάση προτιμήσεως των ανδρών υποψηφίων σε σχέση με τις γυναίκες υποψήφιες, η οποία οφείλεται ιδίως σε ορισμένες προκαταλήψεις και στερεότυπες ιδέες σχετικά με τον ρόλο και τις ικανότητες της γυναίκας στον ενεργό βίο, και επομένως το γεγονός ότι δύο υποψήφιοι διαφορετικού φύλου έχουν ίσα προσόντα δεν σημαίνει από μόνο του ότι έχουν ίσες ευκαιρίες (προαναφερθείσα απόφαση Marschall, σκέψεις 29 και 30).

22 Υπό το πρίσμα των σκέψεων αυτών, το Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 33 της προαναφερθείσας αποφάσεως Marschall, ότι, αντίθετα προς τη ρύθμιση που αφορούσε η προαναφερθείσα απόφαση Kalanke, μια εθνική ρύθμιση, η οποία προβλέπει δυνατότητα παρεκκλίσεως, δεν υπερβαίνει τα όρια της εξαιρέσεως που θέτει το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας αν, σε κάθε ατομική περίπτωση, εγγυάται στους άνδρες υποψηφίους που έχουν ίσα προσόντα με τις γυναίκες υποψήφιες την αντικειμενική αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων, λαμβανομένων υπόψη όλων των

κριτηρίων που αφορούν το πρόσωπο των υποψηφίων, και αποκλείει την προτεραιότητα των γυναικών υποψηφίων, οσάκις ένα ή περισσότερα από τα κριτήρια αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να κλίνει ο ζυγός υπέρ του άνδρα υποψηφίου.

23 Συνεπώς, ένα πρόγραμμα που σκοπεί να προωθήσει κατά προτεραιότητα τις γυναίκες υποψήφιες στους τομείς της δημόσιας διοικήσεως όπου οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται πρέπει να θεωρείται ότι είναι σύμφωνο με το κοινοτικό δίκαιο

— εφόσον δεν παρέχει αυτομάτως και ανεπιφυλάκτως προτεραιότητα στις γυναίκες υποψήφιες που έχουν ίσα προσόντα με τους άνδρες συνυποψηφίους τους και

— εφόσον οι υποψηφιότητες υποβάλλονται σε αντικειμενική αξιολόγηση λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτέρων καταστάσεων προσωπικού χαρακτήρα όλων των υποψηφίων.

24 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, αφού εξετάσει το περιεχόμενο της επίδικης ρυθμίσεως.

25 Πάντως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που αφορούν το κοινοτικό δίκαιο, ώστε να παράσχει τη δυνατότητα σ' αυτό το δικαστήριο να αποφανθεί περί του συμβατού των κανόνων αυτών προς την κοινοτική νομοθεσία για την επίλυση της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί (βλ., π.χ., αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1979, 223/78, Grosoli, Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 275, σκέψη 3, και της 25ης Ιουνίου 1997, C-304/94, C-330/94, C-342/94 και C-224/95, Tombesi κ.λπ., Συλλογή 1997, σ. I-3561, σκέψη 36).

Επί του πρώτου σκέλους του προδικαστικού ερωτήματος

26 Με το πρώτο σκέλος του ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία, στους τομείς της δημόσιας διοικήσεως στους οποίους οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται, παρέχει, στην περίπτωση κατά την οποία οι υποψήφιοι διαφορετικού φύλου που έγιναν δεκτοί ενόψει επιλογής έχουν ίσα προσόντα, προτεραιότητα στις γυναίκες υποψηφίους, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση των επιτασσομένων στόχων και δεν υφίσταται κανένας, από νομική άποψη, υπέρτερος λόγος που να αποτελεί συναφώς εμπόδιο.

27 Οι αιτούντες της κύριας δίκης και ο Landesanwalt φρονούν ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία παρέχει προτεραιότητα στις γυναίκες, εφόσον η ρύθμιση αυτή έχει απόλυτο και ανεπιφύλακτο χαρακτήρα.

28 Συναφώς, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι ο νομοθέτης του ομόσπονδου κράτους της Έσσης επέλεξε αυτό που κοινώς χαρακτηρίζεται «κυμαινόμενη ποσόστωση αποτελέσματος (Ergebnisquote)». Τα χαρακτηριστικά του συστήματος αυτού είναι, αφενός, ότι ο HGlG δεν καθορίζει ομοιόμορφα τις ποσοστώσεις που πρέπει να ισχύουν για το σύνολο των οικείων τομέων και υπηρεσιών, αλλά διευκρινίζει ότι τα χαρακτηριστικά αυτών των τομέων και των υπηρεσιών είναι αποφασιστικά για τον καθορισμό των επιτασσομένων στόχων. Αφετέρου, ο HGlG δεν προβλέπει κατ' ανάγκη a priori — αυτομάτως — ότι το αποτέλεσμα κάθε διαδικασίας επιλογής, σε περίπτωση «αδιεξόδου», λόγω του ότι οι υποψήφιοι έχουν ίσα προσόντα, πρέπει υποχρεωτικά να ευνοεί τη γυναίκα υποψήφιο.

29 Κατά τη διάταξη περί παραπομπής, το σύστημα που θέσπισε ο HGlG διασφαλίζει ότι το φύλο του υποψηφίου ουδέποτε είναι καθοριστικό για τους σκοπούς μιας διαδικασίας επιλογής εφόσον, σε μια δεδομένη κατάσταση, αυτό δεν είναι αναγκαίο. Αυτό συμβαίνει ειδικότερα οσάκις η αξία του στοιχείου μιας δυσμενούς για τις γυναίκες καταστάσεως, που απορρέει από το γεγονός ότι υποεκπροσωπούνται, απορρίπτεται.

30 Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, κατά το άρθρο 10, παράγραφοι 1 έως 3, του HGlG, η διαδικασία επιλογής των υποψηφίων πραγματοποιείται κατ' αρχάς με την αξιολόγηση της καταλληλότητας, της ικανότητας και της επαγγελματικής αποδόσεως (προσόντα) των υποψηφίων ενόψει των απαιτήσεων της διαθέσιμης κενής θέσεως ή των προς άσκηση καθηκόντων.

31 Ενόψει της αξιολογήσεως αυτής, λαμβάνονται υπόψη ορισμένα θετικά και αρνητικά κριτήρια. Έτσι, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ικανότητες και η πείρα που αποκτήθηκαν από την άσκηση των οικογενειακών καθηκόντων, εφόσον έχουν σημασία για την καταλληλότητα, την ικανότητα και την επαγγελματική απόδοση των υποψηφίων ανδρών και γυναικών, ενώ ο χρόνος υπηρεσίας, η ηλικία και το χρονικό σημείο της τελευταίας προαγωγής λαμβάνονται υπόψη μόνον εφόσον έχουν σημασία συναφώς. Επίσης, η οικογενειακή κατάσταση ή το εισόδημα του συμβιούντος ή της συμβιούσας συντρόφου δεν έχουν επιπτώσεις καθώς και η μερική απασχόληση, οι περίοδοι αδείας και καθυστερήσεως στη λήψη του πτυχίου που συνδέονταν με την ανάγκη απασχολήσεως με τέκνα ή συγγενείς που έχρηζαν φροντίδας δεν πρέπει να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις.

32 Τα κριτήρια αυτά, μολονότι διατυπούμενα με ουδέτερους όρους ως προς το φύλο, από τα οποία συνεπώς μπορούν να ευνοηθούν και οι άνδρες, ευνούν εν γένει τις γυναίκες. Αποσκοπούν προδήλως στην ουσιαστική και όχι τυπική ισότητα περιορίζοντας τις ανισότητες που εκδηλώνονται στην πράξη και είναι δυνατό να υφίστανται στην κοινωνική ζωή. Η νομμότητα εξάλλου των κριτηρίων αυτών δεν αμφισβητείται στη διαφορά της κύριας δίκης.

33 Όπως επισήμανε το αιτούν δικαστήριο, μόνο στην περίπτωση που τα προσόντα δεν παρέχουν τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ μιας γυναίκας υποψηφίου και ενός άνδρα υποψηφίου επιβάλλεται να προκριθεί η γυναίκα, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση των στόχων του εν λόγω προγράμματος προωθήσεως και δεν υφίσταται κανένας από νομική άποψη λόγος που να αποτελεί συναφώς εμπόδιο.

34 Από την απάντηση του Ministerpräsident σε γραπτή ερώτηση του Δικαστηρίου προκύπτει ότι αυτοί οι υπέρτεροι από νομική άποψη λόγοι αφορούν διάφορα στοιχεία κανονιστικού χαρακτήρα, που διέπονται εν μέρει από τον νόμο και εν μέρει

από διάταγμα, τα οποία διατυπώνονται χωρίς αναφορά στο φύλο και παρουσιάζονται συχνά ως «στοιχεία κοινωνικού χαρακτήρα». Αυτά τα στοιχεία κοινωνικού χαρακτήρα πηγάζουν, από άποψη συνταγματικού δικαίου, εν μέρει, από την αρχή του κοινωνικού κράτους (άρθρα 20, παράγραφος 1, και 28, παράγραφος 1, του Θεμελιώδους Νόμου) και εν μέρει από το θεμελιώδες δικαίωμα της προστασίας του γάμου και της οικογένειας (άρθρο 6 του Θεμελιώδους Νόμου).

35 Υπό το πρίσμα αυτό, ο Ministerpräsident επισήμανε την ύπαρξη πέντε ομάδων κανόνων που δικαιολογούν τη μη εφαρμογή του κανόνα της προωθήσεως των γυναικών. Πρόκειται, πρώτον, για την προτιμησιακή μεταχείριση των πρώην μελών του προσωπικού δημόσιας υπηρεσίας τα οποία, λόγω εργασίας οικογενειακής φύσεως, κατά την έννοια του άρθρου 10, παράγραφος 1, του HGlG, εγκατέλειψαν την υπηρεσία τους ή που, για τον ίδιο λόγο, δεν μπόρεσαν μετά την προπαρασκευαστική τους εκπαίδευση να ζητήσουν την οριστική πρόσληψη στη δημόσια υπηρεσία. Απολαύουν, δεύτερον, προτεραιότητας στο πλαίσιο νέων διορισμών τα πρόσωπα που, για λόγους συνδεόμενους με την εργασία οικογενειακής φύσεως, άσκησαν δραστηριότητα μερικής απασχολήσεως και που επιθυμούν να αναλάβουν εκ νέου δραστηριότητα πλήρους απασχολήσεως. Πρόκειται, τρίτον, για πρώην στρατιώτες έκτακτης θητείας, ήτοι γι' αυτούς που υπηρέτησαν εθελοντικώς θητεία περιορισμένης διάρκειας μεγαλύτερη από την υποχρεωτική θητεία (δώδεκα έτη το ελάχιστον). Τέταρτον, οι δυνατότητες προωθήσεως κάμπτονται προς όφελος των ατόμων με σοβαρές ειδικές ανάγκες. Η υποχρέωση προωθήσεως ατόμων με ειδικές ανάγκες υπερτερεί αυτής των γυναικών. Τέλος, αναφέρεται η δυνατότητα να τερματιστεί, μέσω προσλήψεως, μια μακρά περίοδος ανεργίας.

36 Συνεπώς, αντίθετα με όσα διατείνονται οι αιτούντες στην κύρια δίκη και ο Landesanwalt, ο κανόνας της προτεραιότητας που θεσπίζει ο HGlG δεν είναι απόλυτος και ανεπιφύλακτος κατά την έννοια της σκέψεως 16 της προαναφερθείσας αποφάσεως Kalanke.

37 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει, ενόψει των προεκτεθέντων, αν η επίδικη ρύθμιση της κύριας δίκης διασφαλίζει την αντικειμενική αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτέρων καταστάσεων προσωπικής φύσεως όλων των υποψηφίων.

38 Συνεπώς, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία, στους τομείς της δημόσιας διοικήσεως στους οποίους οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται, παρέχει, επί ίσων προσόντων μεταξύ υποψηφίων διαφορετικού φύλου, προτεραιότητα στις γυναίκες υποψήφιες, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση των στόχων του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών, εκτός και αν υφίσταται υπέρτερος από νομική άποψη λόγος που αποτελεί συναφώς εμπόδιο, υπό τον όρο ότι η εν λόγω ρύθμιση διασφαλίζει την αντικειμενική αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων.

Επί του δεύτερου σκέλους του προδικαστικού ερωτήματος

39 Με το δεύτερο σκέλος του ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει εθνική ρύθμιση που προβλέπει ότι οι δεσμευτικώς επιτασσόμενοι στόχοι του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών, όσον αφορά την πλήρωση θέσεων ορισμένου χρόνου στον επιστημονικό τομέα και όσον αφορά το βοηθητικό επιστημονικό προσωπικό, πρέπει να προβλέπουν ένα ελάχιστο ποσοστό γυναικών που να αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ποσοστό που αυτές εκπροσωπούν μεταξύ των πτυχιούχων, των διδακτόρων και των φοιτώντων στον εκάστοτε τομέα σπουδών.

40 Οι αιτούντες της κύριας δίκης φρονούν ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας αντιτίθεται στο σύστημα αυτό, αφού σκοπεί στην επίτευξη ενός καθορισμένου αποτελέσματος όσον αφορά την αναλογική εκπροσώπηση των φύλων, και όχι στην εξάλειψη ορισμένων εμποδίων στην ισότητα ευκαιριών για τις γυναίκες. Ο Landesanwalt υποστηρίζει επίσης ότι το σύστημα ελάχιστης ποσοστώσεως είναι αντίθετο με την αρχή της ισότητας των φύλων και της ισότητας ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθόσον τα εν λόγω μέτρα δεν έχουν ατομική σκοπιμότητα και δεν συναρτώνται προς συγκεκριμένο μειονέκτημα που συναντούν οι εργαζόμενες γυναίκες στην επαγγελματική και κοινωνική ζωή.

41 Συναφώς, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι το άρθρο 5, παράγραφος 7, του HGlG περιορίζει κατά τον ίδιο τρόπο την εφαρμογή της αρχής της

«επιλογής των καλύτερων» τόσο ως προς την επιλογή όσο και ως προς το σύνολο των αποφάσεων επιλογής που πρέπει να λαμβάνονται, αφούν ληφθούν υπόψη οι στόχοι του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών. Εν πάση περιπτώσει, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να επηρεάζει τις αποφάσεις επιλογής παρά μόνο στην περίπτωση ίσων προσόντων των υποψηφίων. Συναφώς, οι γενικές σκέψεις ως προς τον επιτακτικό χαρακτήρα των στόχων του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών είναι εξίσου έγκυρες.

42 Επιβάλλεται η διαπίστωση, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 39 των προτάσεών του, ότι το ειδικό καθεστώς για τον επίδικο επιστημονικό τομέα της κύριας δίκης δεν καθορίζει απόλυτο ανώτατο όριο, αλλά το πράττει παραπέμποντας στον αριθμό των προσώπων που απέκτησαν επαρκή επαγγελματική κατάρτιση, πράγμα που καταλήγει στη χρησιμοποίηση ενός πραγματικού δεδομένου ως ποσοτικής παραμέτρου για να θεσπιστεί η προτίμηση υπέρ των γυναικών.

43 Συνεπώς, η ύπαρξη του ειδικού αυτού συστήματος για τον επιστημονικό τομέα δεν εγείρει ιδιαίτερες ενστάσεις υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου.

44 Επομένως, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 έως 4, της οδηγίας δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση που προβλέπει ότι οι δεσμευτικώς επιτασσόμενοι στόχοι του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών όσον αφορά την πλήρωση θέσεων ορισμένου χρόνου στον επιστημονικό τομέα και όσον αφορά το βοηθητικό επιστημονικό προσωπικό πρέπει να προβλέπουν ένα ελάχιστο ποσοστό γυναικών που να αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ποσοστό που αυτές εκπροσωπούν μεταξύ των πτυχιούχων, των διδακτόρων και των φοιτώντων στον εκάστοτε τομέα σπουδών.

Επί του τρίτου σκέλους του προδικαστικού ερωτήματος

45 Με το τρίτο σκέλος του ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει εθνική ρύθμιση περί δημοσίων υπαλλήλων που διαθέτει, στα επαγγέλματα που απαιτούν ιδιαίτερα προσόντα στα οποία οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται και για τα οποία το κράτος δεν έχει το μονοπώλιο της εκπαίδευσης, τουλάχιστον το ήμισυ των θέσεων στον τομέα της εκπαίδευσης στις γυναίκες.

46 Οι αιτούντες της κύριας δίκης φρονούν ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει ρύθμιση όπως αυτή που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, του HGlG. Υποστηρίζουν ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, του HGlG, όπως και το άρθρο 5, παράγραφος 7, προβλέπει σαφώς ότι ο HGlG δεν σκοπεί στην εξάλειψη ορισμένων εμποδίων στην ισότητα ευκαιριών για τις γυναίκες, αλλά μόνο στη διασφάλιση ορισμένου αποτελέσματος όσον αφορά την αναλογική εκπροσώπηση των φύλων, την οποία απαγορεύει το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως με την προαναφερθείσα απόφαση Kalanke. Κατά την άποψή τους, ο HGlG δεν σκοπεί την εφαρμογή της ισότητας ευκαιριών στις συνθήκες εκκίνησης, αλλά επηρεάζει άμεσα το αποτέλεσμα της διάθεσης των θέσεων στον τομέα της εκπαίδευσης. Επομένως, η επίδικη διάταξη της κύριας δίκης συνιστά ευθεία δυσμενή διάκριση κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας, που δεν καλύπτεται από την εξαίρεση του άρθρου 2, παράγραφος 4.

47 Κατά τον Landesanwalt, τα μέτρα που σκοπούν να προωθήσουν την εφαρμογή της ισότητας ευκαιριών των γυναικών οφείλουν να έχουν μια ατομική σκοπιμότητα και να συνδέονται με συγκεκριμένες επαγγελματικές και εξωεπαγγελματικές καταστάσεις, οι οποίες ζημιώνουν ή μπορούν να ζημιώσουν κατά τρόπο χαρακτηριστικό τις γυναίκες. Η ελάχιστη ποσόστωση που ισχύει για τις θέσεις στον τομέα της εκπαιδεύσεως δυνάμει του άρθρου 7, παράγραφος 1, του HGlG είναι μια προκαθορισμένη ποσόστωση στον βαθμό που καθορίζει κατά τρόπο δεσμευτικό μια ελάχιστη αναλογία γυναικών σε συγκεκριμένους τομείς. Η ελάχιστη αυτή ποσόστωση υπέρ των γυναικών δεν μπορεί να θεωρηθεί μέτρο που σκοπεί να προωθήσει την ισότητα ευκαιριών κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 4, της οδηγίας, στο μέτρο που υποκαθιστά την προώθηση της ισότητας ευκαιριών με αποτέλεσμα στο οποίο μπορεί να καταλήξει μόνον η εφαρμογή αυτής της ισότητας ευκαιριών.

48 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι η εξειδικευμένη εκπαίδευση είναι προϋπόθεση για την επιτυχή συμμετοχή στον κόσμο της εργασίας. Από αυτό συνάγει ότι, κατά συνέπεια, η νομική υποχρέωση να βελτιωθεί στον τομέα αυτόν η δυσμενής κατάσταση για τις γυναίκες μπορεί ενδεχομένως να νομιμοποιηθεί με την απαίτηση της ισότητας.

49 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι, κατά τη θέσπιση του HGlG, ο νομοθέτης του ομόσπονδου κράτους της Έσσης έκρινε ότι, «παρά την καθιέρωση στον Θεμελιώδη Νόμο της αρχής της ισότητας γυναικών και ανδρών και της απαγορεύσεως δυσμενούς διακρίσεως λόγω φύλου που απορρέει από το άρθρο 3 του Θεμελιώδους Νόμου, οι γυναίκες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους άνδρες στην κοινωνική πραγματικότητα» και ότι, παρά την από τυπική άποψη νομική ισότητα, δεν έχουν, «ειδικότερα στον ενεργό επαγγελματικό βίο, ίση πρόσβαση σε θέσεις που απαιτούν ειδικά προσόντα (...)». Ο νομοθέτης του ομόσπονδου κράτους της Έσσης έκρινε ότι η διαπίστωση αυτή συνιστά αφόρητη αδικία ενόψει της πρόσφατης, αλλά σταθερής, σχολικής επιτυχίας που σημειώνουν τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια.

50 Όπως προκύπτει από την εισαγωγική έκθεση σχετικά με το άρθρο 7, παράγραφος 1, του HGlG, ο νομοθέτης του ομόσπονδου κράτους της Έσσης, θεσπίζοντας μια «αυστηρή ποσόστωση αποτελέσματος (Ergebnisquote)» στον τομέα της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως που να ανοίγει τον δρόμο στην πρόσβαση αυτή, θέλησε να θεσπίσει μια ισορροπημένη κατανομή των θέσεων στον τομέα της εκπαιδεύσεως, τουλάχιστον στον χώρο των δημοσίων υπαλλήλων.

51 Η βούληση αυτή δεν οδηγεί ωστόσο σε μια απόλυτη αυστηρότητα. Συγκεκριμένα, το άρθρο 7, παράγραφος 2, προβλέπει σαφώς ότι, εάν, παρά τη λήψη πρόσφορων μέτρων προκειμένου να επισημαίνονται στις γυναίκες ελεύθερες θέσεις για επαγγελματική εκπαίδευση, δεν υπάρχουν αρκετές υποψηφιότητες γυναικών, είναι δυνατή η πλέον του ημίσεος κάλυψη των θέσεων με άνδρες.

52 Η αμφισβητούμενη στην κύρια δίκη διάταξη εντάσσεται στο πλαίσιο μιας στενής αντίληψης της ισότητας ευκαιριών. Δεν επιφυλάσσονται θέσεις εργασίας στις γυναίκες, αλλά θέσεις στον εκπαιδευτικό τομέα προκειμένου να αποκτήσουν τα προσόντα ώστε να αποκτήσουν αργότερα πρόσβαση σε ειδικευμένα επαγγέλματα στη δημόσια διοίκηση.

53 Δεδομένου ότι η ποσόστωση δεν ισχύει για θέσεις σε εκπαιδευτικό τομέα που υπάγεται αποκλειστικά στο κράτος και ότι πρόκειται συνεπώς για περιπτώσεις στον εκπαιδευτικό τομέα για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις και στον ιδιωτικό τομέα, κανένας άνδρας υποψήφιος δεν αποκλείεται οριστικά από τον εκπαιδευτικό τομέα. Συνεπώς, στο πλαίσιο μιας συνολικής θεωρήσεως του εκπαιδευτικού τομέα (δημόσιου και ιδιωτικού), η εν λόγω διάταξη της κύριας δίκης αρκείται να βελτιώσει τις ευκαιρίες των υποψηφίων γυναικών στον δημόσιο τομέα.

54 Τα προβλεπόμενα μέτρα υπάγονται έτσι σε αυτά που σκοπούν να καταργήσουν τις αιτίες για τις οποίες παρέχονται λιγότερες ευκαιρίες για πρόσβαση σε εργασία και για σταδιοδρομία και συνίστανται, επιπλέον, σε παρεμβάσεις επί του επαγγελματικού προσανατολισμού και της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Αυτό το είδος προγραμμάτων υπάγεται συνεπώς στα μέτρα που δέχεται το άρθρο 2, παράγραφος 4, της οδηγίας, που σκοπό έχουν να βελτιώνουν τις δυνατότητες των γυναικών να ανταγωνίζονται στην αγορά εργασίας και να ακολουθούν σταδιοδρομία υπό συνθήκες ισότητας με τους άνδρες.

55 Επομένως, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία, στον βαθμό που σκοπό έχει να καταργήσει την υποεκπροσώπηση των γυναικών, παρέχει στις γυναίκες, στο πλαίσιο ειδικευμένων επαγγελμάτων στα οποία οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται και για τα οποία το κράτος δεν διαθέτει το μονοπώλιο της εκπαίδευσης, τουλάχιστον το ήμισυ των θέσεων στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, εκτός αν, παρά τη λήψη

των κατάλληλων μέτρων προκειμένου να επισημαίνονται στις γυναίκες οι ελεύθερες θέσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, οι υποψηφιότητες των γυναικών δεν επαρκούν.

Επί του τετάρτου σκέλους του προδικαστικού ερωτήματος

56 Με το τέταρτο σκέλος του ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει εθνική ρύθμιση που διασφαλίζει, επί ίσων προσόντων μεταξύ υποψηφίων διαφορετικού φύλου, ότι οι γυναίκες με ειδικά προσόντα θα καλούνται σε συνέντευξη για πρόσληψη στους τομείς που αυτές υποεκπροσωπούνται.

57 Πρέπει να υπομνησθεί ότι η αμφισβητούμενη διάταξη στην κύρια δίκη προβλέπει δύο διαφορετικές προσεγγίσεις. Κατά την πρώτη προσέγγιση, καλείται το σύνολο των γυναικών υποψηφίων που πληροί όλες τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην πρόσκληση για υποβολή υποψηφιοτήτων. Στην περίπτωση αυτή, ο αριθμός των ανδρών υποψηφίων που πρέπει να κληθεί μπορεί να είναι ίσος, ανώτερος ή κατώτερος από αυτόν των γυναικών υποψηφίων. Κατά τη δεύτερη προσέγγιση, καλείται μόνον ένας περιορισμένος αριθμός γυναικών υποψηφίων που έχουν τα απαιτούμενα προσόντα. Στην περίπτωση αυτή, οι άνδρες υποψήφιοι που μπορούν να κληθούν δεν επιτρέπεται να υπερβαίνουν την αναλογία αυτή.

58 Οι αιτούντες της κύριας δίκης φρονούν ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει μια τέτοια ρύθμιση. Κατά την άποψή τους, πρόκειται για ευθεία δυσμενή διάκριση υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας, που δεν καλύπτεται από την εξαίρεση της παραγράφου 4.

59 Ο Landesanwalt θεωρεί ότι η αμφισβητούμενη διάταξη στην κύρια δίκη συνιστά αυστηρή ποσόστωση, στο μέτρο που αφορά τον αριθμό των γυναικών που πρέπει να κληθούν σε συνέντευξη για πρόσληψη. Στην περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να

κληθούν σε αυτήν όλοι οι υποψήφιοι και οι υποψήφιες, η διάταξη ορίζει ότι πρέπει να κληθούν τουλάχιστον τόσες γυναίκες όσοι και άνδρες. Υπό τις συνθήκες αυτές, είναι δυνατόν οι άνδρες να βρεθούν σε μειονεκτική θέση και, κατά συνέπεια, να υποστούν δυσμενή διάκριση λόγω του φύλου τους. Κατά τον Landesanwalt, τούτο είναι αντίθετο προς την αρχή της ισότητας των φύλων και της ισότητας ευκαιριών ανδρών και γυναικών.

60 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 41 των προτάσεών του, η εν λόγω διάταξη της κύριας δίκης δεν συνεπάγεται την επίτευξη ενός οριστικού αποτελέσματος — πρόσληψη ή προαγωγή —, αλλά προσφέρει πρόσθετες δυνατότητες στις γυναίκες που έχουν τα απαιτούμενα προσόντα για να διευκολυνθούν η είσοδός τους στον κόσμο της εργασίας και η σταδιοδρομία τους.

61 Ακολούθως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι το άρθρο αυτό, μολονότι προβλέπει κανόνες για τον αριθμό των συνεντεύξεων για πρόσληψη που πρέπει να αφορά τις γυναίκες, προβλέπει επίσης ότι θα πραγματοποιείται προκαταρκτικός έλεγχος των υποψηφιοτήτων και ότι θα καλούνται να συμμετάσχουν μόνον οι υποψήφιοι που πληρούν όλες τις απαιτούμενες ή προβλεπόμενες προϋποθέσεις.

62 Επομένως, πρόκειται για άρθρο που, διασφαλίζοντας επί ίσων προσόντων ότι οι γυναίκες με τα απαιτούμενα προσόντα θα καλούνται σε συνεντεύξεις για πρόσληψη, σκοπεί να προωθήσει την ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, υπό την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 4, της οδηγίας.

63 Πρέπει επομένως να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση που διασφαλίζει ότι, επί ίσων προσόντων μεταξύ υποψηφίων διαφορετικού φύλου, οι γυναίκες που πληρούν όλες τις απαιτούμενες ή προβλεπόμενες προϋποθέσεις θα καλούνται σε συνέντευξη για πρόσληψη στους τομείς στους οποίους υποεκπροσωπούνται.

Επί του πέμπτου σκέλους του προδικαστικού ερωτήματος

64 Με το πέμπτο σκέλος του ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας απαγορεύει εθνική ρύθμιση κατά την οποία πρέπει, κατά την πλήρωση θέσεων συλλογικών οργάνων των εργαζομένων και συμβουλίων διοικήσεως και εποπτείας, το ήμισυ τουλάχιστον των μελών να είναι γυναίκες.

65 Από τη διάταξη περί παραπομπής καθώς και από την εισαγωγική έκθεση προκύπτει ότι το άρθρο 14 του HGlG, που αφορά τη σύνθεση των επιτροπών, δεν είναι αναγκαστικού δικαίου στον βαθμό που αυτή η μη επιτακτικού χαρακτήρα διάταξη αναγνωρίζει ότι ο HGlG δημιουργεί πολλά όργανα και ότι η πλήρης εφαρμογή της επιταγής για ίση συμμετοχή των γυναικών στα όργανα αυτά θα απαιτούσε, εν πάση περιπτώσει, τροποποίηση της σχετικής νομοθεσίας. Επιπλέον, η διάταξη αυτή δεν έχει εφαρμογή σε καθήκοντα η άσκηση των οποίων προϋποθέτει εκλογές. Θα έπρεπε επίσης, στην περίπτωση αυτή, να τροποποιηθούν οι συναφείς βασικές νομοθετικές διατάξεις. Τέλος, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή δεν είναι επιτακτικού χαρακτήρα, αφήνει κάποιο περιθώριο για να ληφθούν υπόψη και άλλα κριτήρια.

66 Επομένως, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση σχετικά με την πλήρωση θέσεων σε συλλογικά όργανα των εργαζομένων και σε συμβούλια διοικήσεως και εποπτείας, η οποία συνιστά όπως οι νομοθετικές διατάξεις που θα θεσπιστούν για την εφαρμογή τους λάβουν υπόψη τους τον σκοπό της ίσης τουλάχιστον συμμετοχής των γυναικών εντός των οργάνων αυτών.

67 Ενόψει των προεκτεθέντων, παρέλκει η ερμηνεία του άρθρου 141, παράγραφος 4, ΕΚ.

Επί των δικαστικών εξόδων

68 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική και η Φινλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 16ης Απριλίου 1997 το Staatsgerichtshof des Landes Hessen, αποφαίνεται:

Το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 4, της οδηγίας 76/207/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως

ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας:

— **δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία, στους τομείς της δημόσιας διοικήσεως στους οποίους οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται, παρέχει, επί ίσων προσόντων μεταξύ υποψηφίων διαφορετικού φύλου, προτεραιότητα στις γυναίκες υποψήφιες, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση των στόχων του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών, εκτός και αν υφίσταται υπέρτερος από νομική άποψη λόγος που αποτελεί συναφώς εμπόδιο, υπό τον όρο ότι η εν λόγω ρύθμιση διασφαλίζει την αντικειμενική αξιολόγηση των υποψηφιοτήτων στο πλαίσιο της οποίας θα λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες προσωπικού χαρακτήρα κάθε υποψηφίου·**

— **δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση που προβλέπει ότι οι δεσμευτικώς επιτασσόμενοι στόχοι του προγράμματος προωθήσεως των γυναικών όσον αφορά την πλήρωση θέσεων ορισμένου χρόνου στον επιστημονικό τομέα και όσον αφορά το βοηθητικό επιστημονικό προσωπικό πρέπει να προβλέπουν ένα ελάχιστο ποσοστό γυναικών που να αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ποσοστό που αυτές εκπροσωπούν μεταξύ των πτυχιούχων, των διδακτόρων και των φοιτώντων στον εκάστοτε τομέα σπουδών·**

— **δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση η οποία, στον βαθμό που σκοπό έχει να καταργήσει την υποεκπροσώπηση των γυναικών, παρέχει στις γυναίκες, στο πλαίσιο ειδικευμένων επαγγελμάτων στα οποία οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται και για τα οποία το κράτος δεν διαθέτει το μονοπώλιο της εκπαίδευσης, τουλάχιστον το ήμισυ των θέσεων στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, εκτός αν, παρά τη λήψη των κατάλληλων μέτρων προκειμένου να επισημαίνονται στις γυναίκες οι ελεύθερες θέσεις στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, οι υποψηφιότητες των γυναικών δεν επαρκούν·**

— **δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση που διασφαλίζει ότι, επί ίσων προσόντων μεταξύ υποψηφίων διαφορετικού φύλου, οι γυναίκες που πληρούν όλες τις απαιτούμενες ή προβλεπόμενες προϋποθέσεις θα καλούνται σε συνέντευξη για πρόσληψη στους τομείς στους οποίους υποεκπροσωπούνται·**

— **δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση σχετικά με την πλήρωση θέσεων σε συλλογικά όργανα των εργαζομένων και σε συμβούλια διοικήσεως και εποπτείας, η οποία συνιστά όπως οι νομοθετικές διατάξεις που θα θεσπιστούν για την εφαρμογή τους λάβουν υπόψη τους τον σκοπό της ίσης τουλάχιστον συμμετοχής των γυναικών εντός των οργάνων αυτών.**

Rodríguez Iglesias Moitinho de Almeida

Schintgen Kapteyn Gulmann Puissochet

Hirsch Jann Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 28 Μαρτίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias